

СКРИВЕНИ И ОТКРИВЕНИ СМИСАО СВЕТОГ ПИСМА²

Рад се бави унутрашњим и спољашњим смислом Библије, њеним текстом и применом, теоријом и праксом Светог списа. Истражује живот и (с)мисао смисла исказаног у Њему; однос Старог и Новог завета спрема наведеног. Питања на која се ставља нагласак су: њено осмишљење и оживотворење и обрнуто – дело, овековечено у (Светом) тексту; слојевитост значења, остварено и неостварено, оно што се одиграло и што је наговештено и обећано. Средишња оса разматрања је Богочовечанска (тео-антропоцентрична). Кроз анализу смисла Светог списа и дела, анализира се и растегљивост човекових могућности на подвижничком путу кретања ка Есхатону, али из различитих углова: старозаветног у коме се разматра више једносмеран, активан однос Бога према пасивном човеку; и ново-заветног, у коме је тај однос обострано делатан, и стога свеобухватан.

Кључне речи: херменеутика, феноменологија, Стари завет, Нови завет

*Нови завет скрива се у Старом,
а Стари у Новом.
Блажени Августин*

Основна питања која се постављају приликом сваког истраживања Библије су: унутрашњи и спољашњи смисао; писани текст и његово остварење; идеја и оживотворење; мишљење смисла и смисао библијског – божанског и људског мишљења; однос Бога и човека у Старом и Новом завету. Свето писмо одговара шта је остварено, а шта није, што је сродно са откривеним и скривеним смислом. Најзад, који је циљ и задатак због којег човек и историја постоје, или смисао живота и историје, посматрани из библијске перспективе.

¹ iva212965@gmail.com

² Истоимено усмено саопштење поднето на XVI Филозофским сусретима, одржаним 12-13. септембра 2009. у Сремским Карловцима.

Почетни корак се састоји у тумачењу значења речи. Најпре, *та Виллија* је *Књига над књигама*, и значи *Књиге*, али не у квантитативном, већ у квалитативном смислу – врхунац пирамиде свих књига на свету. Аналогна реч *Свето писмо* указује да је у питању (на)писани текст, али не природног, већ *натприродног* порекла. То је збирка светих књига Старог и Новог завета написана од стране светих људи, обожених благодатним енергијама, надахнутих и руковођених Творцем, а са циљем поуке светом животу. Свето писмо заједно са светим предањем део је Божијег откривења.

Постоје разлике у обиму и стилу Библијског текста, унутар и између Старог и Новог савеза. Књиге Старога савеза деле се на четири групе: законске, историјске, поучне или моралне и пророчке. А Новог на Јеванђеља, Дела светих апостола, апостолске посланице и Откривење Св. Јована Богослова. У питању су текстови различити по облику и садржају, стилу и времену настанка, као и ауторству личности које су их створиле у писаном облику. Скривеност и откривеност се повезују са слојевитим и животворним карактером Библије. Најпре, скривеност је хоризонтална, јер синхроно (или независно од временског тока) сваки текст у Њој има више слојева значења. Скривеност се односи и на вертикални, временски аспект, историчност, етапни карактер – што се написано остварује у различитим временским тренуцима. Скривеност библијског смисла огледа се, пре свега, у томе што је то знање о најважнијим тајнама бића и живота које се може примити само веровањем, а не сопственим напорима. Најважније тајне о којима потпуно знање има само Бог, а човек, као Његово створење ће га стећи тек у вечном животу. То су: тајне о невидљивим стварностима, Богу, анђелима, људској души; стварању света и његовом свршетку; непрестаном Божјем руковођењу човека и човечанства ка одређеном циљу; о човековом паду у грех и спасењу кроз Боговаплоћење; о царству Божјем као крајњем циљу човековог земаљског живота и правом путу који ка њему води, тј. о понашању човека према самоме себи, ближњем и Богу, тј. творевини уопште, људима и Творцу. А откривеност се састоји у томе што се део библијског текста већ остварио у животу и историји, а део још није и оствариће се на крају света и времена, након другог Исусовог доласка. Откривеност се огледа и у томе што се површински слојеви текста односе на фактичке догађаје, онако како су се одиграли. Скривеност и откривеност Библије састоји се и у томе што су у Њој вера и живот нераскидиво повезани. Свето писмо је „правилник“ живота, „упутство“ за исправан живот који једини може водити спасењу. У књижевном смислу, то је драма чије је поприште свет, а главни тумачи улога – људи. У сазнајном смислу, Библија је троструко и трозначно остваривање историје: размишљање о историји, говор о историји и живот сведочење историје (в. ВЕЛИМИРОВИЋ б.г.).

Дакле, скривени и откривени смисао Светога писма појављује се у вишеструком значењу:

1. Свето писмо је света књига, свети спис, дакле, натприродног, а не природног порекла. Створена је силаском благодатних енергија, благодаћу Светога духа, а не мудрошћу људских умова, ма како високи они били.
2. Оно је намењено свакоме човеку јер је упутство за спасење. Слојевитост Његовог текста изражава се богатством значења. Сем фактичких и буквалних, ту има и метафоричких, сигнала, слика, симбола, мистичких слојева.
3. Део текста се остварио у животу/историји. Део још није и оствариће се на крају света и времена, након другог Исусовог доласка, када ни вере више неће бити, јер ће се остварити оно у шта се дотад веровало.
4. Постоји разлика у оствареном између Старог и Новог савеза. Што је наговештено у Старом, добрим делом се остварило у Новом.

У чему је, дакле, смисао Библије и у чему се састоји смисао у Библији? Основни смисао Библије лежи у домостроју спасења који се остварује кроз кретање ка Есхатону, кроз динамичку перспективу, на ком путу човек остварује заједницу са Богом и људима. А смисао у Њој остварује се заједно са стварањем света и човека, у циљу њиховог спасења. Творац ствара творевину да би је спасао. Основни смисао, дакле, је: икономија спасења; а основни садржај - стварање, пад, оваплоћење Бога логоса и Васкрсење. Књига почиње стварањем света првог дана, привођењем из не-бића у биће. Завршава такође стварањем новог света – новог неба, нове Земље, новог Јерусалима, света осмог дана, простора на коме времена више неће бити (в. Пост. 1, Откр. 22). Између првог и шестог дана уобличава се Космос и одвија природна историја, а између шестог и осмог протиче историја чији је главни протагонист – човек. Да је тако, наговештава већ прва глава Прве књиге Мојсијеве, Књиге Постања, у којој се каже да је Бог починуо након што је створио човека, да се одморио, јер је за Њега стварање било завршено након шест дана. Дакле, Бог ствара свет за шест дана, у седми благосиља све што је створио и одлучује да почине. А Откривење Св. Јована Богослова говори о наставку и довршењу Божјег дела, и завршава другим Исусовим доласком осмог дана.

Шта се дешава између седмог и осмог дана? У време када Бог завршава свој задатак и одлучује да почине, човек тек креће на свој властити. Он је наследник и господар Творевине на Земљи. Бог га овлашћује да именује феномене, бића и ствари видљивог света, и њима управља. Велика одговорност и слобода, који ускоро бивају злоупотребљени. Од тог

часа, па до краја света и века трајаће непрекидна борба између добра и зла, а пре свега, борба човека са властитим слабостима, која се преноси и на спољни свет, и прераста у борбу са стихијама спољашњег, видљивог света. Та борба не би имала особитог смисла и претворила би се у бескрајни круг мржње и освете да није било једног значајног момента, чак, пресудног, а то је Божје свеприсуство, које само мења облик испољавања. Кроз читав Стари савез Бог општи са Праоцима, Праведницима, Царевима и Пророцима, од Праоца Адама до пророка Малахије. Тачније, јавља им се у критичним, одсутним тренуцима када треба упозорити заблудели људски род, Божја створења која су заборавила на свој привилеговани статус, круну Божјег стварања. Још у рајском стању Бог разговара са Адамом, упућујући га како да живи, а након тога, када дође до првородног греха и пада. Потом се обраћа праведном Ноју упозоравајући да ће наступити светска катаклизма и упућујући ко ће се и како спасити. Иако је у питању првенствено физички опстанак, духовно спасење је такође наговештено. У том смислу, и симболика Потопа је вишезначна: Потоп означава лавину људске огреховљености, брод - средство спасења и слику будуће Цркве Христове, а опсежно и дуготрајно грађење символ је људског труда на том путу. Сам Ноје, оличење је човека праведника који живи по Божјим заповестима (в. 1. Мојс, 6-9).

Након Потопа, кад је (по други пут) створен (нови) свет, устројава се не само нови физички, већ и социјални и духовни поредак. Бог се поново јавља Праоцу Авраму који живи усред цивилизације и упућује га да све напусти и крене у пуну и непознату земљу која ће бити место не само његовог личног, већ и залог спасења његовог народа, па и људске врсте и света (в. 1. Мојс, 12). Да није идеје спасења не би било никаквог мотива да се напусти место свих животних удобности и сигурности, јер би такав предлог био, у најмањем, нелогичан, лишен смисла. Читава Библија говори о борби за очување смисла, борби од потонућа у не-биће и ништавило. Говори о борби са стихијама не само природним и видљивим, већ, пре свега, натприродним и невидљивим. О борби са духовним непријатељима спасења, легионима палих анђела. Али, та борба није ни лака ни брза. Плодови стижу на крају, зато што је и људски пад велик и дубок. Пресудан тренутак наступа Оваплоћењем Бога Логоса, када Бог Отац, прво лице Свете Тројице, шаље свог јединородног Сина међу људе. Из превелике љубави Бог снисходи човеку – да би га спасао. „Библијско предање утемељено на Старом савезу у најдубљим је коренима антрополошко... по значају и вредновању човека у светим списима“ (КУБАТ 2008: 15). Али, библијска антропологија није налик на друге које могу постојати релативно самостално и одвојено, а као резултат људског промишљања одређеног, ужег аспекта људског постојања; она је неодвојива од библијске теологије.

Дакле, прва особеност библијског приступа човеку јесте да је прожет приступом Богу: кад у Библији помислим и кажем *човек*, пре и заједно са њим осећам, мислим, говорим и делом сведочим, тј. остварујем Бога.

Повезаност Бога, човека и створеног света није специфичност само библијског аспекта и оквира. У најстаријим митологијама антропологија је саставни део космогоније. Чак и јелинска философија заснива своју антропологију на космологији. Али је библијска антропологија и космогонија јединствена по особеном односу Бога и човека. За њега су посебно значајна, као оквир поређења, два антрополошка концепта јелинске философије:

1. Први је антропоцентрички, који човека посматра као појединачно биће, сведено и усредсређено само на себе. Овакав став заступали су софисти, кирењани и епикурејци. Према њему, унутрашњи свет и живот појединца полазиште је, извор и утока свега постојећег, што је Протагора изразио речима по којима је човек не само мерило свих ствари, већ и (пред)услов (не)постојања. Дакле, појединац одређује да ли нечега има или нема, тј. биће и егзистенцију. Будући да су појединци узајамно различити и променљиви, оваквим етичким ставом запада се у својеврстан парадокс, а то је апсолутни релативизам и релативни апсолутизам.
2. Према другом, потпуно супротном, теоцентричком концепту, извор свега постојећег и његово мерило јесте – Бог, што је најрељефније изражено код Платона да је „Бог мера свега“.

Док први заступа потпуну аутономију човека у односу на све постојеће, у другом је она сужена да би се на крају потпуно изгубила у божанској идеји. Крајњи исход јесте губљење личног облика постојања и утапање у божанство. Библијски антрополошки концепт надилази оба ова концепта који опстају кроз историју мисли, од древне митолошке, до савремене постмодерне/деконструктивне. У њему први пут долази до (исконског) сусрета Бога са човеком и човека са Богом. Разлика између Старог и Новог завета лежи, између осталог, у томе што је у првом тај однос више тео-, а у другоме антропо-центрички обојен. Први представља припрему за остварење онога што доживљава пуноћу у другоме. У првом је наговештено оно што ће се остварити у другоме. Зато су оба завета/савеза и концепта нераскидиво и узајамно прожимајуће спојена у *Књигу над књигама*.

Због тога је и библијски кључ тумачења човека и света најисцрпнији и најобухватнији, како у односу на древну, тако и савремену мисао. Савремени човек мисли веома различито у односу на библијског, поготову старозаветног. Зато он не може само из властитог оквира да разуме толико временски удаљени мисаони и практични свет какав је био библијски старозаветни. Његов мисаони свет више наликује на онај старих Грка неголи старозаветних Јевреја. Његове одлике су да је: апстрактан,

логичко-индуктиван и дедуктиван, дискурзиван и логички доследан. Библијски човек мисли предфилозофски - сликовито, митолошки. Зато му је, између осталог, лакше да спозна Бога као „апсолутно слободно биће које не подлеже никаквим законима људске логике“ (КУБАТ *Исто*: 17). Будући да није у стању да потпуно схвати надискуствену стварност, поимање се из мисаоне премешта у осећајну сферу, у средиште човековог бића – ум смештен у срцу. Непојмљиво постаје недоказиво, а чулно недоступно неисказиво!

Нарочито се особеност библијског, посебно старозаветног мишљења, види на примеру језика. Старозаветни Јевреји су већином неписмени људи, што се дугује стоичком, номадском начину живота какав воде. Такав животни стил утиче и на језичку структуру коју одликује нагласак на конкретном и динамичком наспрам апстрактног и статичног. То је језик покрета и радњи, деловања и снажних чулних сензација. Стварност, постојање, првенствено се изражава кроз покрет и акцију. Њихов „предлогички менталитет“ (Леви-Брил) огледа се и у структури реченице у којој делови не поштују строги логички поредак и редослед. Узрок и последица се не разликују јасно, а основно језичко средство наглашавања и доказивања јесте понављање.

Основне антрополошке теме у Староме завету јесу: стварање човека, његов живот у рају и ван њега, савршенство и прво кварење људске природе, први савез са Богом и први однос појединца и заједнице. А у Новом, обрнуто: пуноћа односа појединца, заједнице и Бога, очишћење света и човека и њихово уцеловљење и достизање савршенства у обновљеном рају вечног живота. Пут Старог завета иде од Бога ка човеку, а Новог – од човека ка (повратку) Богу. У старозаветном предању Бог се доживљава као Творац свега постојећег, што се исказује синтагмом „небо и земља“. Он то постиже привођењем не-бића у биће, вољно-мисаоно-језичким актом „нека буде“. То је пут оваплоћења, отелотворења Бога Логоса. Као круну творевине ствара човека, „по своме лику“, чиме упућује не само на суштину његовог бића, већ и улогу у свету. Као што је Бог Творац васељене, макрокосмоса, господар духовног и материјалног света, тако је и човек у микро-космосу видљивог и земаљског света предодређен да буде цар, свештеник и пророк. Али, Он му, сем овога, даје још једно, веће преимућство – слободу одлуке и избора. Тако, већ на почетку стварања света човек није само у механичком и једностраном односу и савезу са Богом, него ужива и достојанство слободног бића, бића избора. Као слабо биће, везано за материјални свет, човек настаје и опстаје у њему само захваљујући Творцу. Будући створен од „праха земаљског“ од Њега добија „дух животни“.

Библијски приповедач разликује јединку од колектива, појединца од заједнице, мушко од женског. Бог даје живот и људском роду и свако-

ме појединцу понаособ, што се види по томе што их именује: Адам, Ева, човек, човечица. Ту улогу ће, након стварања, од Бога преузети човек. Човек је од почетка створен као биће заједнице, али тако да се не губи његов појединачни идентитет: „није добро да је човек сам“ (в. Пост, 2, 18). Напротив, личност човека добија пуни израз тек у заједништву. Прва заједница јесте првоствореног, првосазданог човека са Богом. Али, како је човеку потребно биће сличније њему самоме, додељује му друга, жену. То је биће истоветно са њим по суштини, а различито по појави, и то такво биће које представља његову допуну, испуњење и остварење у пуноћи заједнице. Онако како је било на почетку Старога савеза: Бог Отац посредује у стварању и повезивању човека и жене, тако се и у Новоме заједница међу људима остварује само преко Сина. А Свети Дух силаском приликом крштења посредује између (Бого)човека и Бога Оца. И тако се приповест о заједништву испреда кроз читаву Библију. Дакле, индивидуалност и заједништво су основна егзистенцијална својства човека о којима говори Свето писмо.

По форми, стварање света у Старом завету има сличности са бројним другим древним предањима, нарочито онима Средњег Истока. Али, по суштини, постоје битне разлике. Створени свет у митологијама и космогонијама не поседује слободу, већ је детерминисан и заробљен нужношћу у божанском апсолуту. Њихова егзистенција пројектована је у апсолутном бићу. Стари завет први раскида окове неумитне судбине доживљајем личног Бога као свемогућег господара света и Творца свега постојећег. Апсолутно слободно биће, он то својство утискује у творевину која настаје и одржава се Његовом вољом, али не по апсолутној нужности. Као круна творевине, човек је обдарен слободом која је синоним за љубав и добру и благу вољу у богослужењу, чиме се остварује и његова свештеничка, космичка улога.

Библијска антропологија у Староме завету битно се разликује не само од ондашњих митолошких схватања човека у своје време, већ и доцније, у јелинској философској антропологији. Она је основана на библијској онтологији. Човек се не посматра као независно и издвојено биће у односу на Бога и осталу твар, не посматра као биће по себи, већ је у сталном односу према некоме. Он је од почетка биће заједнице и релација. Библијска антропологија је у најдубљем смислу отворена, релациона и односна. Човек сам по себи, издвојен и изолован, није човек. Он то постаје само ако има односе са неким, а то су Бог и ближњи. Зато је његов главни задатак да узраста ка Богу у заједници са људима. Овакав однос увек подразумева личну одлуку, па је зато човек, уједно, и слободно биће, од свога почетка. Човек је схваћен као јединствено и недељиво биће, психофизичка целина која искључује сваку могућност дељења уну-

тар себе. Изрази који га описују: дух, душа, тело, само указују на различите аспекте његове личности. Као што је Бог јединствен и троличан, тако је и човек недељив. Човек је као слика Божја јединствен у сваком погледу, као непоновљива личност коју Бог доводи у живот: удахњује му дух животни, а саздава га од праха земаљског. Човек је боголико биће, а лик Божји се огледа, пре свега, у његовој слободи, у личносном начину постојања. Из слободе извиру сва остала човекова својства и способности. Због свега тога су библијска теологија, онтологија и антропологија међусобно утемељене и извиру једна из друге.

Однос Бога и човека и сама Божја личност нису истоветно схватане кроз цео Стари савез, што је и логично, јер пут човека и није циклички, већ есхатолошки. Праоци, цареви и пророци не схватају Јахвеа на истоветан начин, што је и разумљиво с обзиром на временску дистанцу и стечена духовна и практична искуства с Њим. Бог се постепено открива старозаветним Јеврејима и свест о Њему сазрева временом. Свест се постепено уобличава и постаје јаснија. Са историјом је испреплетена и људска слобода, по чему се старозаветни човек-Јеврејин битно разликује од својих савременика. Вера у кретање времена од почетка до краја, протицање времена, јесте израз вере у Бога. Његова љубав и трајна брига за одабрани народ Израилљ оправдава смисао историје, који јесте домострој или икономија спасења. Он треба да се доврши у Новом завету, доласком Месије, Искупитеља, Спаситеља, Исуса Христа, којим се испуњава целокупна библијска повед.

Стари завет први пут раскида са цикличким схватањем историје. Надилази се и превазилази кружни ток вечног и периодичног понављања, заснован на биолошком обрасцу рађања и умирања, као и астрономском обрасцу небеских револуција. Историјски ток, међутим, није процес и међувреме између два велика дела свемогућег Бога, тј. почетка и краја. Свет и човек не пролазе кроз време као инструменти нечије воље, воље вишег бића, случајне епизоде између два Божја акта. Да је тако, ни Бог не би имао разлога да ствара човека. Управо зато што је свет створен из Божје љубави и што је човек у њему слободно биће заједнице, историја протиче у сталном односу Бога и човека и човека са другим људима. Теологија савеза темељи се на Божјем свеприсуству у историји. Бог успоставља савез љубави са изабраним народом. Људска слобода није независност у свету који постоји далеко од Бога. Напротив, пуноћа живота и слобода остварују се управо у овом савезу који има карактер обавезујућег завета. Независност би значила повратак у ништавило, погибао и нестајање. Човек није бачен у свет нити загледан у смрт, нити је у апсурдним односима са осталим бићима, јер је његова онтологија другачија: он је биће створено да би постојало, а то може једино у сталној вези са Богом. Историја света понавља се и у краћим временским интер-

валима: на пример, од јутра до вечери, од вечери до јутра, о чему говоре Псалми Давидови, али тако да пуни смисао задобија само у светлости Божјег свеприсуства и свеустројства (в. Пс. 104).

Доживљај историје старозаветног човека није налик на онај у грчким трагедијама или класичним филозофским системима, попут (нео)платонизма, или блискоисточним митологијама. Историја није неумитан процес у коме човек треба да се преда свеопштој хармонији космичке целине која према њему остаје равнодушна; нити треба да напусти историју као непрекидни процес настајања и пропадања, и да пређе у стање непроменљивости; а ни да вечно ропски служи боговима прихватајући то као неумитну судбину. Премда је исконско устројство света поремећено грехопадом, Стари и Нови савез који Бог нуди човеку и успоставља са њим, пружају и могућност потпуне и коначне хармоније у којој ће Бог бити све и у свему. На том путу човек је замишљен као Божји сарадник. Историју Бог уређује, а савез са човеком утврђује помоћу закона. Најстарији закон није био писан. Он је усмено дат Адаму већ у рају, а преношен усменим предањем. Записан је око 15 векова пре Христа, када је Мојсије добио таблице закона на Синају. Али, ни усмени најстарији ни писани Старозаветни Божји закон нису могли до краја да остваре и омогуће назначење, а то је – спасење људског рода од три главна зла: сатане, греха и смрти. Они су били само припремни закони за нови или последњи закон Божји који је дат преко Исуса Христа. Постоји значајна разлика у структури ова два закона. Док је први више спољашњи и садржи више тачака, други је свеобухватан, унутрашњи и темељни, и састоји се само у две основне заповести – о љубави према Богу и ближњима „о којима висе сав закон и пророци“ (в. Мат, 22, 37-40). У том смислу, новозаветне заповести значе усавршавање, довршавање и уцеловљење старозаветних.

Већ на почетку, Бог нуди човеку савез. Човек, замишљен као господар видљивог света, кроз улогу цара, свештеника и пророка, узрастајући у љубави, узноси Богу читаву творевину. Он је створен да облагодаћује творевину тако што је сам облагодаћен. Али, Адам нарушава овај завет, не одазивајући се позиву доследно, почиње да сумња и преиспитује, оглушује о заповести и креће у погрешном смеру, што у свет, као последицу, уводи смрт и пропадљивост, трулежност. Ипак, тиме се не укида коначна Божја замисао о остварењу потпуне заједнице твари и Бога. Она ће се остварити у дугом историјском кретању у којем ће се Бог постепено откривати човеку, очекујући од њега одзив и подвиг. Човек је у историји стављен пред избор: Бог, тј. живот или отпадништво, тј. смрт. Живот значи сталан однос човека са Богом; са друге стране, ко се узда једино у самог себе, њему Бог није потребан, он је сам себи Бог, тачније тако сагледава себе и свет. Зато је библијска онтологија персонална и саодносна у исти мах – човек се оства-

рује само као биће заједнице и само у односу са Богом и људима. Иако је суштински трансцендентан, Бог је свеприсутан у одабраном народу и твари. На за људе видљив начин у Старом завету Бог се потврђује у светковинама, нарочито у присуству Ковчега завета. Како су догађаји, ликови и предмети у Старом завету само и првенствено симболи онога што тек треба да се оваплоти и отелотвори у Новоме, и Савез Бога са Израилем је есхатолошког карактера. Личности и догађаји су јединствени и непоновљиви. Есхатологичност се огледа и у историчности, Есхатон је тај који оправдава историјско збивање – Стари савез је сав у знаку ишчекивања. Ово ишчекивање циља се мења: најпре је то долазак у обећану земљу, затим, Дан Господњи, суд народима, Нови савез и долазак Месије, а онда – будући век и живот, ново небо и земља, свет осмога дана.

Будући да је стари Израил живео у окружењу цивилизованих народа, на знатно вишем културном ступњу, често је потпадао и под њихове духовне, идејне утицаје. Зато су се изворне идеје развијале споро и са застојем. То се, пре свега, односи на учење о будућем животу. Много је времена протекло пре него што је схваћен значај лика Божјег у човеку и вредност личности по Богу, тј. њене неуништивости и значаја у свету. Учење о вечном животу развило се у облику вере у васкрсење мртвих. Упоредо са њим сазрела је и месијанска идеја. Кључне чињенице: искупљење, спасење, вечни живот, нису само појмови, већ реалност која указује на то да је живот као Божји дар вредност за себе и да крај историје не значи и крај живота и света, већ почетак новог, истинског живота у његовој пуноћи: „ево, све ново творим... старо прође, гле, све ново постаде“ (в. Откр, 21, 5). Изван везе са новозаветном, старозаветна антропологија остаје недовршена, недоречена и лишена смисла. Остаје нерешено, нерасветљено још само једно, кључно питање – Васкрсење мртвих. Тек у Христу човек постаје нова твар, ослобођена смрти и пропадања. Оваплоћењем Сина Божјег открива се до краја смисао и значај човека и остварује вечна заједница са Богом. Стари завет се остварује, а не укида у Новом. Старозаветна повест испуњава се у личности Спаситеља, док су ликови и догађаји само симболички наговештаји овог догађаја. Зато се Стари завет може разумети само из обрнуте временске перспективе, из угла последњих ствари и догађаја; и због тога се сада све што је речено о Старом завету преноси у Нови. Виђење човека задобија уцеловљен израз у Христу.

Далеко је, међутим, био деликатнији однос хришћанства са јелинизмом. Оно се појавило у крилу и темељима високе грчко-римске антике, у времену новог духа, када Јевреји више нису имали своју државу, и кад се њихов идентитет вратио у времена ропства. Први хришћански писци изражавали су се на грчком језику. Често су размишљали у философским категоријама из јелинског менталног склопа, а неретко и сами били

Грци. Осим тога, огромно наслеђе грчке културе требало је позитивно искористити да би се изразило хришћанско учење приступачно тадашњем човеку. Требало је старозаветне идеје изразити битно различитом номенклатуром потоњег света и доба. Осим тога, постојала је блискост са неким философским поставкама античких мислилаца, на пример, неизмењивост божанства. Цео тај апарат требало је покренути да би се постигао продор у смислу превазилажења античког света и духа. Постојала је најдубља и суштинска разлика између два учења и начина мишљења и живота. Нова, хришћанска философија поткопала је темеље старих јелинских схватања. На површину је избила онтологија какву свет није познавао – библијска. Њу су најпотпуније изразили источни оци, који су остали верни и доследни духу оба завета и предања.

Црква је преузела и сачувала старозаветни дух у новом светлу, због чега између оба завета постоји дубок и нераскидив континуитет. Старозаветни Шатор од састанка сада постаје новозаветна Црква хришћанска у којој се одвија мистички сусрет божанске љубави у чему се и састоји смисао највећег Божјег дела – човека. Темељи овог схватања постављени су већ у Старом завету. Адам је биће заједнице, позван да сарађује са Богом и да му служи, славећи Га због највећег дара који му је дао – живота. Међутим, активира се и његова тамна страна, његова сенка која се исказује кроз самопотврђивање у злу. Истрајавање у греху уводи у свет смрт. Премда о томе сведочи, Библија не остаје на овој чињеници, јер је крајње оптимистична. Преко Старог савеза Бог пружа руку човеку и позива га на сарадњу и у нову заједницу. Само тако се може открити замагљени, помућени и помрачени Божји лик у човеку који је од почетка створен за постојање, кроз Божју мисао и реч. Суштина тог призвања лежи у обећању Месије као темеља Новог савеза. Он се појављује да спасе свет, творевину и човека, али, тек кад се навршило време, кад су се испунили догађаји које је Стари завет најављивао. За човека је то значило могућност испуњења његовог коначног назначења, а то је обожење. Човек је позван и позван да буде свет јер је и Бог свет. И то је једини императив који се пред њега поставља. Ипак, историја света и назначење човека се у Новом завету довршавају само потенцијално. Нови завет, знатно мањег обима и краћи по трајању догађаја које описује, јесте завршна етапа на путу довршења овог процеса. Његов садржај чини рођење и боравак Спаситеља међу људима, и дела и посланице апостола који настављају Његово дело. Откривење Св. Јована Богослова јесте онај кључни део који је још увек енигма, јер говори о последњим данима и временима. Докле год је нерасветљено, значи да се призив човека још није уцеловио а свет довршио. Откривење и јесте откривање једном човеку тајни будућег света и века, што ће постати транспарентно и доступно свим људима тек када се оствари. Али, будући и сам људско биће, ни он не види догађаје у

њиховом буквалном изразу, већ само као слике и симболе, онако како их је пренео у писани облик његов ученик. У том смислу, Св. Јован личи на Боговидца Мојсија сакривеног у облацима и диму на Таворској гори, или крај својих стада када му се јавља глас из Купине неопалиме. Слично је и са другим Праоцима и пророцима у Старом завету, којима се, такође, у сликама, гласовима и симболима јавља Бог у сну или на јави.

Ипак, јасно виђење вечног живота и оног света имамо већ овде и сада преко свих који су напустили овај свет, нарочито праведника. Дакле, вечни живот је већ реалност, али невидљива за овоземаљски, чулно доступан свет. Тако, као што је Стари завет био најави Новог, тако је и наше живљење у новозаветном свету и времену припрема и наговештај онога што нас чека у будућем веку. Први хришћани живе у једном уобличеном и утврђеном материјалном и духовном свету који се разликује од њиховог не само по форми већ и по суштини. Из тог света немају куд, остаје да га превазиђу, надвладају, савладају, победе и преобразе према Божјем лику и првотној замисли. Био је то пут какав једино може бити спаситељски и искупитељски – страдања и за сваког појединца понаособ и за Цркву у целини, пут за који је образац дао сам Исус Христос. И данашњи свет дише истим духом, и у њему новопаганство свакодневно узима данак у људским душама и творевина живи у својој негацији и карикатуралном изразу, попут лика у искривљеном огледалу. Са друге стране, и у њему постоје мале заједнице и појединци који живе у новим катакомбама другачијег начина живота од оног који свет императивно намеће. Све се понавља, и све мења, само библијски смисао остаје исти јер се још није до краја остварио...

Цитирана литература

- ВЕЛИМИРОВИЋ, Николај, Д. *Вера Светих: катихизис Источне православне цркве*. Београд: Свети архијерејски синод СПЦ, б.г.
- КУБАТ, Родољуб. *Основе старосавезне антропологије*. - Београд-Нови Сад: Универзитет у Београду, Православни Богословски факултет-Беседа, 2008.

Извори

- Св. АТАНАСИЈЕ ВЕЛИКИ. *О очовечењу Бога Логоса*. Нови Сад: Беседа, 2003.
- БИБЛИЈА: Свето писмо Старог и Новог завета*. прев. Ђуре Даничића и Вука Караџића са исправкама и допунама Вл.Николаја Велимировића. Ваљево: Глас цркве, 2007.

- БИГОВИЋ, Радован (прир.). *Православна теологија*. Београд: Теолошки факултет, 1995.
- ВЕЛИМИРОВИЋ, Николај, Д. *Вера Светих: катихизис Источне православне цркве*. Београд: Свети архијерејски синод СПЦ, б.г.
- WHITCOMB, John C, Henry M. Morris. *Biblijski potop: naučna potvrda biblijskog izveštaja o stvaranju i potopu*. Sremska Kamenica: Eden, 2005.
- ЗИЗИЈУЛАС, Јован. *Од маске до личности*. Србиње-Ваљево-Минхен: Универзитетски образовани православни богослови-Хиландарски фонд-Задужбина „Николај Велимировић и Јустин Поповић“, 1998. стр. 6-54.
- ЈАНАРАС, Христо. *Азбучник вере*. Нови Сад: Беседа, 2000.
- ЈЕРОТИЋ, Владета. *Божанска и људска мудрост у Давидовим Псалмима*. Београд: Ars Libri-Невен, 2005.
- Св. ЈЕФРЕМ СИРИЈСКИ. *Огњени стуб: подвижничке поуке и тумачења Старог завета*. Београд: Православна мисионарска школа при храму Св. Александра Невског, 2003. стр. 7-271.
- КЕСИЋ, Веселин. *Први дан нове твари: васкрсење и хришћанска вера*. Краљево: Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2006.
- КУБАТ, Родољуб. *Основе старосавезне антропологије*. Београд-Нови Сад: Универзитет у Београду, Православни Богословски факултет-Беседа, 2008.
- МАЦУКАС, Никос А. *Свет, човек, заједница по светоме Максиму Исповеднику*. Нови Сад: Беседа, 2007.
- МИЛИН, Драган. *Старозаветна историја*. Београд: Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2005.
- ПАНАЈОТИС, Христу. *Тајна Бога. Тајна човека*. Београд: Хиландарски фонд Богословског факултета СПЦ, 1995.
- ПОПОВИЋ, Јустин. *Догматика православне цркве: Богочовек и његово дело*. књ. 2. Београд: манастир Ћелије, 1980.
- ПОПОВИЋ, Јустин. *На Богочовечанском путу*. Ваљево: манастир Ћелије, 1980.
- ПОПОВИЋ, Јустин. *Пут Богопознања*. Београд: Наследници Оца Јустина, 1999.
- ПОПОВИЋ, Јустин. *Тумачење Светог Еванђеља по Јовану*. Београд: манастир Ћелије код Ваљева, 1989.
- РИКЕР, Пол. *Сопство као други*. Београд-Никшић: Јасен, 2004.
- СОКОЛОВ, Дмитриј Павлович. *Библијска историја*. Београд: Bookup publisher, 2009.
- ТОМАСОВИЋ, Мирко Ђ. *Бог Логос: генеза идеје о Логосу у светлости библијско-светоотачког поимања*. Фоча: Православни Богословски факултет СПЦ, 2007.
- ФРАНК, Семјон Лудвигович. *Смисао живота*. Београд: Логос-Ортодос, 1995.

Ivana Ž. Petković

HIDDEN AND REVEALED MEANING OF THE HOLY BIBLE

Summary

The paper deals with the hidden and revealed meaning of the Holy Bible, its text and application, the theory and practice of the holy document. The research is based on the life and idea of the meaning testified in it; the relation between the Old and the New Testament in comparison with the previously mentioned holy document. The emphasized issues are: its life-and meaning-giving questions, as well as the opposite – the mere act, immortalized in the (Holy) text; the variety of meanings, accomplished and unaccomplished, the events that already happened, as well as those that were implied and promised. The central point of the argument is theo-anthropological. The flexibility of human capabilities and the ascetic way of moving toward the Eshaton are being analyzed through the analysis of the Sacramental document and act, but from different points of view: from the point of view of the Old Testament, which deals with a more active, one-way relation of God towards a passive man; and the point of view of the New Testament, where this relation is mutually active-creative, and, therefore, a universal one.

Key words: hermeneutics, phenomenology, the Old Testament, the New Testament